

NĚKTERÉ AKTUÁLNÍ SOCIOLOGICKÉ OTÁZKY VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE V ZEMĚDĚLSTVÍ

J. Mašek

MAŠEK, J. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Některé aktuální sociologické otázky vědeckotechnického rozvoje v zemědělství*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 43-52.

Vědeckotechnický rozvoj je určujícím činitelem ve všech odvětvích národního hospodářství, tedy i v zemědělství, nejvýznamnějším zdrojem růstu společenské produktivity práce a efektivnosti. Má rovněž výrazný sociální aspekt a úzce souvisí s plánováním a řízením sociálního rozvoje v zemědělství, jehož jedním z hlavních úkolů je aktivní vytváření co nejlepších pracovních podmínek a pracovního prostředí pro pracující v zemědělské výrobě. Proto je i v podnikové praxi třeba prohloubit přípravu změn vyplývajících z uplatňování vědeckotechnického rozvoje a zlepšování pracovních podmínek a pracovního prostředí považovat za nedílnou součást plánovací činnosti ve výrobním, technickém, ekonomickém a sociálním rozvoji podniků.

vědeckotechnický rozvoj; sociální aspekty; pracovní podmínky; pracovní prostředí; plánování

Vědeckotechnický rozvoj tvořený komplexem technických, biologických, organizačních, řídicích, ekonomických a dalších faktorů představuje nejen zdokonalování výrobních prostředků, výrobních a organizačních postupů a tím samotných výrobků, ale též významně ovlivňuje pracovní podmínky, pracovní prostředí a mnoho dalších aspektů sociálního rozvoje pracovních kolektivů a života lidí vůbec. Má tudíž výrazný sociální aspekt. Do celé sféry práce a pracovních podmínek vstupují totiž v důsledku zavádění vědeckotechnického rozvoje stále nové prvky, které je mění a které se zprostředkovaně promítají i do mimopracovních podmínek. Tyto změny ve svých důsledcích působí ve větší či menší míře na sociální procesy v podniku, v různé rovině a v odlišném rozsahu se dotýkají postavení pracovníků v pracovním a výrobním procesu, mění obsah a nároky vykonávané práce a mohou ovlivňovat celou řadu faktorů a složek, které se zahrnují do pracovních, případně i mimopracovních podmínek. Řešení otázek vlivu vědeckotechnického rozvoje na tyto podmínky představuje důležitou výstupovou část při jeho zavádění a je úzce propojeno s řízením a plánováním sociálního rozvoje v zemědělství.

Zavádění vědeckotechnického rozvoje znamená tedy též řešit závažné sociálně ekonomické otázky — kromě jiných jak provést přesun pracovníků do nových profesí a výrob, jak usnadnit jejich přechod do nových podmínek práce, jak zlepšovat pracovní prostředí, jak připravit novou generaci na předpokládané zrychlování aplikace vědeckotech-

nického rozvoje, jak uvést do souladu výrobní hlediska a požadavky na tvorbu a ochranu životního prostředí atd.

To jsou oblasti, které musí a mohou být i ve změněných ekonomických vztazích cílevědomě, aktivně a soustavně i nadále vytvářeny a zlepšovány. Je důležité je zachytit a formulovat, aby bylo možné získat spolehlivou základnu pro aktivní vytváření co nejlepších pracovních podmínek a pracovního prostředí a ostatních podmínek práce pro pracující v zemědělské výrobě.

Všimněme si alespoň ve stručnosti několika z nich se zřetelem na to, že zemědělství, jak známo, je charakterizováno řadou zvláštností, kterými se odlišuje od ostatních odvětví materiální výroby. Proto i vliv vědeckotechnického rozvoje v sociální oblasti zde vyvolává některé charakteristické změny.

VLIV VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE NA PRACOVNÍ PODMÍNKY

Jedním z předpokladů pro urychlování cyklu výzkum - vývoj - výroba - užití je vytváření příznivých podmínek v jeho konečné fázi. Tam se koncentrovaně projevuje vliv a důsledky zaváděného vědeckotechnického rozvoje. Proto v této konečné, výstupové části jeho užití je třeba při všech opatřeních vycházet z poznatků, že vlivem vědeckotechnického rozvoje v oblasti fyzické a psychické náročnosti práce sice klesá namáhavost práce (i když ne proporcionálně ke stupni technického pokroku), avšak zvětšuje se nervově psychická a smyslová zátěž práce a roste riziko pracovních úrazů. Způsobuje to zvýšená hmotná odpovědnost za svěřené prostředky, zvýšené nároky na rychlost reagování při práci, nároky na přesnost práce, na ovládání složitého strojního zařízení a další faktory.

Pokud se týká fyzikálních, chemických a zdravotně hygienických podmínek práce, zlepšují se na pracovištích s vyšší úrovní technického vybavení pracovní podmínky a mnohé faktory pracovního prostředí. Zvýšenou koncentrací zemědělské výroby však může docházet ke zhoršení některých parametrů [zejména hlučnosti, výskytu toxických látek, vlhkosti atd.] a pro určité typy zemědělských pracovišť mohou být charakteristické určité kombinace škodlivých vlivů (např. na pracovištích živočišné výroby s vyšší úrovní technického zařízení a s větší koncentrací zvířat se zvyšuje riziko pracovních úrazů a vzrůstá i nebezpečí infekce).

Na úseku technicko-organizačních aspektů práce a náplně práce se projevuje zejména tendence k růstu podílu pracovišť výrobních a jiných služeb a pomocných činností, tendence k užšímu propojení výrobních a obslužných jednotek. Roste směnnost jako důsledek snah o lepší využití základních prostředků, zvyšují se podíly pracovního času na přípravné činnosti, seřizování, kontrolu a údržbu strojů a zařízení, prohlubuje se dělba práce, snižuje se tím však dříve pro zemědělství tak typická rozmanitost a zajímavost práce (zvyšuje se počet jednoduchých a monotónních prací); v některých případech se snižuje spokojenost s vykonávanou prací a projevují se kritické postoje pracovníků k intenzitě práce, k pracovnímu tempu, k psychické a někdy i k fyzické zátěži a k riziku úrazu.

Na úseku pracovního výkonu a iniciativy bývají při vyšší technické vybavenosti lépe plněny výkonové normy než při nižším stupni vybavení; moderní výroba umožňuje také jejich přesnější stanovení. Vědeckotechnický rozvoj posiluje tvořivost lidí, zvyšuje účast pracujících na řízení, i když růst této účasti není dosud úměrný k požadavkům práce s vyšší a složitější technikou.

Při řešení otázek vlivů a důsledků vědeckotechnického rozvoje v sociální oblasti je třeba v současné době věnovat zvýšenou pozornost v první řadě faktorům ztěžujícím pracovní prostředí. Dá se říci, že tyto faktory ztěžující práci a pracovní prostředí, které si můžeme rozdělit do řady skupin (faktory obtížnosti práce, fyzikální a chemické faktory pracovního prostředí a další rizikové faktory), se vlivem vědeckotechnického rozvoje a jeho inovačních procesů nebudou podstatnějším způsobem měnit ani v letech 8. pětiletky. Podstatnější změny možno očekávat až v dalším plánovacím období. Tím více však vyniká význam řešení účinků všech sledovaných negativních faktorů. V první řadě těch, které podle provedených pozorování nejvíce škodí a jsou pracovníky též negativně pocítovány jako faktory nejvíce ztěžující jejich práci. Je to v zemědělství hlavně vliv počasí, nízké teploty, vysoké teploty, nadměrná fyzická námaha i jiné, v živočišné výrobě pak ještě průvan, zápach, vysoká vlhkost vzduchu, nedostatečné větrání, časté střídání vysokých a nízkých teplot a další.

V této souvislosti vzrůstá také význam již samotného získávání informací o těchto faktorech a ověřování získávaných výsledků. Ze srovnání poznatků získaných kombinovanými technikami výzkumu je zjevné, že existuje velmi dobrá shoda mezi výsledky dotazníkových šetření uskutečněných na širším výběru pracujících v zemědělství a mezi výsledky objektivních měření měřitelných faktorů pracovního prostředí a fyzické zátěže pracovníků (fyzická námaha, statická zátěž, práce s nadlimitními břemeny, hlučnost, chemické škodliviny). To potvrzuje obecně uznávaný předpoklad, že i výsledky názorových a postojových výzkumů v otázkách, které jsou tázaným blízké, do značné míry odrážejí realitu prožívaných podmínek.

Naproti tomu je třeba uvést, že při hodnocení některých faktorů jsou i určité rozpory (např. osvětlení na pracovišti hodnotí pracovníci poměrně velmi příznivě, přestože objektivní úroveň zejména umělého osvětlení je v řadě případů nedostačující). Svědčí to nejen o velké přizpůsobivosti člověka na podmínky práce, ale i o potřebě a užitečnosti provádět při zavádění vědeckotechnického rozvoje konfrontaci mezi názory příp. požadavky pracovníků a výsledky objektivních měření (Mašek a kol. 1982).

VLIV VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE NA ZLEPŠOVÁNÍ PRACOVNÍHO PROSTŘEDÍ A OSTATNÍCH PODMÍNEK PRÁCE

Komplex různých vzájemně propojených faktorů pracovního prostředí a ostatních podmínek práce v zemědělství se významně promítá v potřebách a hodnotách zemědělských pracovníků. Tím je tento komplex úzce propojen s vývojem pracovních sil v zemědělství, jejich stabilizací a jejich sociálním rozvojem.

Všechna opatření a činnosti vedoucí ke zlepšení pracovního prostředí a ostatních podmínek práce je třeba plánovitě usměrňovat a zaměřit především na zdokonalování technické, sociální a hygienické vybavenosti a na modernizaci pracovišť, neboť výrobní objekty a technologie, zejména v živočišné výrobě, jsou ze značné části již opět morálně i fyzicky opotřebované a nepříznivě ovlivňují bezpečnost práce, zdravotně hygienické faktory, pracovní zátěž a ostatní faktory práce.

Při plánovitém zlepšování pracovního prostředí a ostatních podmínek práce v zemědělství je třeba zdůraznit význam celé oblasti projekce, výstavby, rekonstrukce a modernizace objektů zemědělské výroby, kde se stále ještě v některých případech projevuje nedostačující zvládnutí aktivní tvorby a ochrany optimálního pracovního prostředí a přizpůsobení pracovních prostředků i pracovních postupů možnostem pracovníků.

Je tudíž zapotřebí při této činnosti vycházet z navrhování a vytváření pracovišť a pracovních míst přizpůsobených potřebám a fyziologické možnosti pracovníků, zejména jejich tělesným rozměrům, svalové síle, zručnosti, ale i jejich psychickým a smyslovým schopnostem. Je třeba mít na zřeteli zvyšování bezpečnosti práce a ochrany zdraví, soustavné odstraňování zjištěných i předpokládaných škodlivých vlivů a zdravotních rizik a nejširšího využití způsobu nepodmíněné ochrany pracovníků u rizikových strojů a zařízení (Blažek a Mašek 1984).

Rovněž při konstrukci a výrobě strojů, výrobních linek i mobilních mechanizačních prostředků bývá uplatnění požadavků ergonomie, hygieny a bezpečnosti práce obsluhy věnována menší pozornost než dosažení technických parametrů, funkční spolehlivosti a ekonomičnosti provozu, čímž se v některých případech zhoršuje pracovní prostředí, stoupá namáhavost práce a zvyšuje se výskyt pracovních úrazů. Proto je zapotřebí u výrobků zemědělské techniky daleko více přihlížet k poznatkům hospodářské praxe nejen co se týká kvality, ale i nedostatků dodávané techniky z hlediska ovladatelnosti a dostupnosti sdělovacích a ovládacích prvků, údržby a oprav, bezpečnosti obsluhy, emise škodlivin (tj. otřesů a vibrací, hluchosti, prašnosti, případně tepelného sálání apod.), a v neposlední míře i estetického ztvárnění a barevné úpravy.

Přes pronikání vědeckotechnického rozvoje do zemědělství zůstává v tomto odvětví stálým problémem zejména snižování a omezování nadměrné fyzické námahy, především ručního zdvihání a přenášení těžkých břemen, odstraňování práce s nežádoucím vnuceným tempem, prací vykonávaných v nepříznivých pracovních polohách a s vysokým podílem statické zátěže i prací monotónních. Mimo jiné to vyžaduje zavádět fyziologicky zdůvodněné režimy práce a oddechu a odstraňovat uvedené nežádoucí práce zaváděním mechanizace příp. i automatizace, resp. vypracováním i nových technologických postupů. Velmi naléhavé v zemědělství je konečné dořešení odstranění zakázaných prací žen při ručním zdvihání, přenášení a převážení nadlimitních břemen.

V zemědělství je a také v dalším období bude velká diference podmínek práce a pracovního prostředí, daná jak jednotlivými úseky výroby, tak jejich technickým a dalším vybavením. Je třeba především dořešit řadu otázek v oblasti pracovního prostředí v živočišné výrobě, zejména pak v chovu skotu, neboť ošetřovatelé jsou zde nejpočetnější skupinou pracovníků zemědělské prvovýroby. Přes značné uplatnění

prvků vědeckotechnického rozvoje ve většině odvětví živočišné výroby se projevuje v mnohých z nich stále značná proměnlivost pracovního prostředí, především v některých fyzikálních faktorech a podmínkách práce, jako jsou nižší či vyšší teploty, časté střídání teplot, vyšší relativní vlhkost, vyšší rychlost proudění vzduchu, v častých případech i hlučnost.

U některých skupin pracovníků, např. v dojárnách, se zvýšila neuro-psychická zátěž. Naproti tomu je třeba upevňovat a rozšiřovat pozitivní trend ve zlepšování především časových režimů práce a hygienických podmínek práce, který se příznivě projevuje u nových technologií v chovu skotu a u většiny ostatních odvětví živočišné výroby.

Stav v oblasti pracovního prostředí a ostatních podmínek práce by vyžadoval, a to nejen v živočišné výrobě, ale i v jiných úsecích zemědělské výroby, provést inventarizaci provozních objektů a realizovat plán jejich postupné a přednostní rekonstrukce a modernizace a doplnění odpovídajících sociálních a hygienických zařízení. V perspektivě by měl plán vědeckotechnického rozvoje pro zemědělství obsahovat cíle, které by potřebným objemem investičních prostředků zabezpečily, aby již ke konci 9. pětiletky technická a sociální úroveň pracovního prostředí a ostatních podmínek práce dosáhla úrovně předních, nebo alespoň průměru ostatních odvětví národního hospodářství.

Současná situace také vyžaduje, aby v rámci plánování sociálního rozvoje byl udržen dosavadní podíl výdajů na zlepšování pracovního prostředí, pracovních podmínek a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které se během 7. pětiletky zvýšily o více než 2/5 a představovaly více než 1/3 všech sociálních výdajů, a považovat tyto výdaje za nezbytné a vysoce efektivní provozní náklady.

Plánovitě zlepšování pracovního prostředí a ostatních podmínek práce vyžaduje tedy výrazně zvyšovat úroveň organizace a řízení výrobních i sociálních procesů. K tomu je nutné nadále zkvalitňovat práci kádrových a personálních útvarů a zejména neustále připravovat kádr řídicích i všech ostatních technickohospodářských pracovníků, aby jejich postoje k vědeckotechnickému rozvoji a jeho důsledkům byly adekvátní jeho významu.

KATEGORIE POSTOJŮ K ZAVÁDĚNÍ A DŮSLEDKŮM VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE

I když zavádění vědeckotechnického rozvoje není v našich podmínkách spontánním procesem, ale je předmětem plánovitěho řízení, zůstává formování postojů k jeho zavádění a jeho důsledkům důležitým předpokladem pro průběh celého procesu aplikace nových poznatků. Je ověřeno, že kladné postoje tento průběh zrychlují a jsou základem i pro efektivní formy pracovní iniciativy a zlepšovatelského hnutí, naopak záporné postoje vedou v řadě případů ke zpomalování tempa zavádění výsledků vědeckotechnického rozvoje do praxe.

Při formování postojů je třeba vycházet z toho, že pracovníci podniků uznávají v obecné rovině nutnost změn a zavádění vědeckotechnického rozvoje jako základního předpokladu dalšího růstu výroby. Jejich skutečné postoje k vědeckotechnickému rozvoji a jeho zavádění se

v konkrétních případech formují především v závislosti na tom, kterých oblastí a v jaké míře se dotknou jeho důsledky, nakolik jsou správné představy pracovníků o budoucích dopadech a jak zapadají očekávané změny do hodnotového systému pracovníků.

Se zaváděním vědeckotechnického rozvoje se tak do popředí dostávají nejen individuální odborné znalosti a dovednosti pracovníků, ale také jejich různé sociální vlastnosti, především pak schopnost přizpůsobit se změnám ve výrobní a sociální organizaci podniku.

V intenzitě i směru postojů k zavádění vědeckotechnického rozvoje a jeho důsledků se projevuje značná individuální i skupinová variabilita, přičemž je významně odlišný přístup vedoucích a řadových pracovníků. Vedoucí pracovníci hodnotí důsledky především z pozic podniku, z pozic odpovědnosti za splnění plánovaných úkolů. Hodnocení sociálních důsledků tu často ustupuje do pozadí. Naopak řadoví pracovníci hodnotí zavádění vědeckotechnického rozvoje a jeho důsledky zejména ze svého osobního hlediska či změn nastalých nebo očekávaných pro svoji osobu. Důsledky spojené se zaváděním vědeckotechnického rozvoje a jeho inovací do praxe zemědělských podniků se dotýkají tedy všech pracovníků podniku, i když v jiné rovině či v odlišném rozsahu. Pracovníci vystupují v tomto směru nejen jako vedoucí pracovníci či řadoví pracovníci, ale i z pozic subjektů (spolutvůrců, zajišťovatelů změn) na jedné straně a objektů, které se změnám musí přizpůsobovat, na straně druhé. Hranice mezi oběma pozicemi je ovšem proměnlivá a dochází tu zpravidla i k určité kombinaci.

Obecně řečeno souhrnná kategorizace postojů přináší tyto poznatky:

— Dobré výsledky nových poznatků jsou zpravidla tam, kde v čele úsilí o prosazení vědeckotechnického rozvoje v praxi stojí vedoucí pracovníci opírající se o širší kolektivní pracovníků, v nichž se pružně organizuje přenos pokrokových poznatků a zkušeností.

— Účelné, efektivní změny v organizaci práce nacházejí většinou kladné přijetí. Organizační nedostatky na pracovišti patří ovšem mezi často kritizované úseky a také mezi příčiny nespokojenosti s prací. Zdrženlivé až záporné postoje k opatřením v oblasti organizace práce se zpravidla vyskytují také tam, kde změny podstatně mění navyklé režimy nebo způsob práce (např. při zavádění směn, změně pracovní skupiny, převodu na vzdálenější pracoviště atd.).

— Změny pracovní skupiny mohou probíhat dvěma základními směry. Prvním případem může být přemístění pracovníka při nevýrazné změně pracovní náplně z jedné pracovní skupiny do druhé; druhý případ může nastat, dosáhne-li pracovník v důsledku změn odpovědnější, funkčně vyšší nebo naopak méně odpovědné, funkčně nižší zařazení. Názory k těmto změnám jsou spíše zdrženlivé, často až záporné. Každá taková změna znamená vynaložení určitého úsilí na přizpůsobení se novým podmínkám. Jedná se zejména o počáteční období změny, které je spojováno s určitou nejistotou v navyklých hodnotách.

— Ze zavádění vědeckotechnického pokroku často vyplývají nové požadavky na další odborné vzdělávání, případně i na změnu v kvalifikaci (směřující až k rekvalifikaci). Mohlo by se předpokládat, že pracovníci s vyšší kvalifikací budou nejspíše ochotni a schopni přijímat případné doplňování nebo změnu v kvalifikaci. Uvažovaný předpoklad se potvrdil jen v menší míře. Pracovníci s vyšším vzděláním poci-

tují někdy podstatné doplnění nebo případně změnu v kvalifikaci jako určitou ztrátu svého předchozího „kvalifikačního vkladu“, který vynaložili na její získání. Často též poukazují na obtíže dalšího odborného vzdělávání v dospělém věku. Pracovníci s nižším stupněm vzdělání, jejichž předchozí kvalifikační vklad je nízký, se takto k problému nevyjadřují, a pokud si změnu nepřejí, je to spíše proto, že se obávají, že novou práci nebo kvalifikaci nezvládnou, nebo v některých případech že z uvedeného titulu nedosáhnou dosavadní výše odměny.

Některé z uvedených poznatků se mohou vztahovat též na důsledky, které vznikají pro pracovníky v souvislosti s koncentrací a specializací zemědělského podniku. Může se měnit prostorové i časové zapojení pracovních skupin, jejich složení i velikost a nároky na kvalifikaci. Všechny tyto jevy mají význam i z hlediska dalších kategorií, jako je identifikace s podnikem, mobilita, fluktuace.

Je nesporné, že pro formování pozitivních postojů k zavádění a důsledkům vědeckotechnického rozvoje má rozhodující význam příprava těchto změn vyplývajících pro pracovníky z inovací (Š í m a a kol. 1983). Ukazuje se však, že v řadě zemědělských podniků není těmto otázkám věnována dostatečná pozornost a že se v tomto směru jen v malé míře činí navazující opatření (např. v odměně pracovníků, v jejich rozmístění atd.).

V podnicích chybějí informace, které by připravovaly širší aktivity pracovníků na tyto změny. Jde především o hlubší přípravu či analýzu sociálních důsledků změn, zejména v širších ekonomických, sociálně psychologických a sociologických souvislostech. Tato příprava a analýza by se měla stát nedílnou součástí všech opatření při zavádění vědeckotechnického rozvoje a měla by se zaměřit na vztahy mezi hospodářským plánem podniku, zaváděným vědeckotechnickým rozvojem (a jeho důsledky) a sociálním programem podniku (programy a plány kádrového, personálního a sociálního rozvoje).

Pro zkvalitnění této přípravy a pro vazby mezi zaváděným vědeckotechnickým pokrokem a sociálním rozvojem podniku je třeba tedy podle předem vypracovaného postupu analyzovat celkovou charakteristiku důsledků vědeckotechnických procesů v podniku, provést podrobnou charakteristiku vyvolávaných změn podle jednotlivých pracovišť (úseků, pracovních kolektivů), zejména pak změn v charakteru práce a kvalifikačních aspektech, změn v organizaci práce, v podmínkách práce i v odměňování. Tato příprava představuje na podnikové úrovni značné rezervy pro jeho účinné zavádění.

O jaké hlavní okruhy analýzy a problémy předpokládaných změn vzniklých vlivem vědeckotechnického rozvoje a inovačních procesů by asi mělo v zemědělském podniku jít? Rámcově jde zejména o následující okruhy, problémy a otázky, které by ovšem musily být podle konkrétních podmínek podniku upravovány a doplňovány o otázky vyplývající ze specifík podniku, resp. pracovních kolektivů:

Především jde o celkovou charakteristiku důsledků vědeckotechnických procesů a inovačních změn v podniku, např.:

- sníží se nebo zvýší se po provedení změn počet pracovníků a podle kterých hlavních kvalifikačních či profesních skupin;
- jaký bude podrobný přehled pracovišť (nebo pracovišť) po provedené změně (z hlediska personálního, kádrového obsazení atd.).

Dále jde o podrobnější charakteristiku změn podle jednotlivých pracovišť (úseků, pracovních skupin, kolektivů), a to:

1. Změny v charakteru a obsahu práce a kvalifikační aspekty, jako např.:

— zda dojde ke změně ve struktuře pracovních funkcí (např. snížením požadavků na manuální práci či zvýšením požadavků na teoretické znalosti);

— zda dojde k rozšíření či zúžení pracovní náplně, či bude vhodné kumulovat znalost několika profesí;

— zda bude nutné střídání prací nebo jaká jiná opatření se musejí provést ke snížení přílišné fyzické nebo psychické zátěže;

— jaký bude nový kvalifikační a profesní profil pracovníků;

— které požadavky mohou být pro řádný výkon práce kritické.

2. Změny v organizaci práce, jako např.:

— zda dojde ke zřetelné změně v organizaci práce a v čem se projeví;

— jaký bude pracovní rytmus na pracovišti (zda bude vnucený, či naopak pracovníky ovlivnitelný);

— zda bude zajištěna práce v delších časových úsecích, zda se prohloubí nebo se sníží sezónnost práce;

— zda se počítá se změnou pracovního režimu, se zavedením směn a jak bude směnnost konkrétně řešena.

3. Změny v podmínkách práce, jako např.:

— změní se podmínky práce, v jakém rozsahu a v kterém směru;

— které podmínky na pracovišti budou ztěžovat výkon práce příp. ohrožovat zdraví pracovníků, nebo naopak práci ulehčovat;

— která budou kritická místa (operace, úkony) z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

4. Změny v odměňování práce, jako např.:

— v jaké toleranci se bude moci výkon pracovníka pohybovat a v kterých směrech pracovník přinese něco navíc proti očekávanému výkonu;

— která forma odměny bude nejvhodnější (např. brigádní formy);

— změní se nároky na poskytnutí nějakých příplatků (např. zlepšením pracovních podmínek).

Dalším okruhem problémů je sestava otázek týkajících se výběru a přípravy pracovníka, např.:

— co musí splnit výběr a příprava pracovníků, aby byly splněny nové požadavky zaváděného vědeckotechnického rozvoje, inovací;

— bude možné využít vlastních pracovníků, nebo bude nutné přijetí z jiných zdrojů;

— představuje změna práce z různých hledisek (změna kvalifikace, změna charakteru, obsahu práce, změna v odměňování atd.) lepší naplnění perspektiv pracovníka;

— jaký bude další možný odborný růst pracovníka.

Další okruh analýzy by měl obsahovat sociologické aspekty změn, např.:

— nepovedou uvažované změny v rozmístění pracovníků k nežádoucímu narušení dosavadních pracovních skupin a mezilidských vztahů;

— bude možné ovlivnit vznik nové pracovní skupiny nasazením pracovníků s velkou osobní autoritou;

— jak budou normy chování nové pracovní skupiny ovlivňovat aspirace pracovníků, kteří by si chtěli zvyšovat kvalifikaci, přejít na vyšší funkci atd.

A konečně jde o již zmíněnou sociálně psychologickou přípravu změn, např.:

— kdo, kdy a jak bude pracovníky, jichž se změna týká, informovat o připravované změně (změna by neměla být překvapením, neměla by jí předcházet vlna dohadů, nejistot);

— zda bude možné doložit informaci o změně seriózními podklady, aby pracovníci, jichž se změna bude týkat, se mohli přesvědčit, že jde o opatření promyšlené a svědomitě připravené;

— jak bude třeba vyzdvihnout klady, které změna přinese (pracovníkovi, pracovní skupině i podniku — pokud je to možné, třeba poukázat na výhody, kterých při podobných změnách dosáhly jiné podniky);

— zda nevznikne při přípravě změny dojem, že se používá nepřiměřeného nátlaku a zda budou v etapě přípravy skutečně zváženy všechny připomínky a bude vidět opravdová snaha o zapojení co nejširšího okruhu pracovníků do přípravy i realizace změny.

Přípravě změn by tedy měla být věnována v zemědělských podnicích plná pozornost. To souvisí nejen s celkovou problematikou sledování a analyzování důsledků inovačních změn, důsledků vědeckotechnického rozvoje, ale též s celou sférou formování pozitivních postojů ke změnám, vyplývajících ze zavádění vědeckotechnického rozvoje, kdy tyto postoje pracovníků zaujímají významné místo v celkovém průběhu procesu jeho aplikace. Proto je zcela nesporné, že správná aplikace vědeckotechnického rozvoje, jeho řádné a urychlené zavádění je a bude v současné a příští etapě spolu s řádným postojem k vykonávané práci a s utužením pracovní morálky určujícím činitelem intenzifikace všech odvětví národního hospodářství, tedy i zemědělství, a je a bude hlavním zdrojem růstu společenské produktivity práce a efektivnosti.

Literatura

BLAŽEK, K. — MAŠEK, J.: Směry a formy zlepšování pracovních podmínek v zemědělství a v potravinářském průmyslu. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVž 1984.

MAŠEK, J. a kol.: Sociální důsledky inovačních procesů. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVž 1982.

ŠÍMA, J. a kol.: Vliv vědeckotechnického rozvoje na pracovní podmínky v zemědělství a v potravinářském průmyslu. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVž 1983.

Došlo dne 20. 12. 1985

МАШЕК, Й. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): Некоторые актуальные социологические вопросы научно-технического развития в сельском хозяйстве. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1): 43-52.

Научно-техническое развитие — решающий фактор во всех н/х отраслях, следовательно, и в сельском хозяйстве, важнейший источник роста общественной произво-

дительности труда и эффективности. Он отличается отчетливым социальным аспектом и тесно связан с планированием и управлением социальным развитием в сельском хозяйстве; одна из его главных задач — это активное создание оптимальных условий труда и среды для с/х трудящихся. Вот почему также в практике хозяйств необходимо углубить подготовку к преобразованиям, вызываемым НТР, и считать улучшению трудовых условий и среды неразрывной частью планирования в области производственного, технического, экономического и социального развития хозяйств.

научно-техническое развитие; социальные аспекты; условия труда; трудовая среда; планирование

MAŠEK, J. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Some Topical Sociological Problems of the Technological Advance in Agriculture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 43-52.

Technological advance is a decisive factor in all branches of national economy, i. e. also in agriculture, and the most important source of growth of the social productivity of labor and effectiveness. It also possesses a clean-cut social aspect and is closely connected with the planning and management of social development in agriculture: one of its main targets is to create actively the optimum working conditions and working environment for persons engaged in agriculture. It is also in the practical operating conditions of farms that it is necessary to enhance the preparation of changes the application of technological advance brings about and to consider the betterment of working conditions and environment an integral part of the planning activities in the production, technical, economic and social development of farms.

technological advance; social aspects; working conditions; working environment; planning

MAŠEK, J. (Forschungsinstitut für Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Praha): *Aktuelle soziologische Fragen der wissenschaftlich-technischen Entwicklung in der Landwirtschaft*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 43-52.

Der wiss.-tech. Fortschritt ist bestimmender Faktor in allen Volkswirtschaftszweigen, also auch in der Landwirtschaft. Es ist die bedeutsamste Quelle zur Steigerung der gesellschaftlichen Arbeitsproduktivität und Effektivität und hängt eng mit der Planung und Leitung der sozialen Entwicklung in der Landwirtschaft zusammen. Eine seiner Hauptaufgaben ist die aktive Schaffung der besten Arbeitsbedingungen und Arbeitsmilieus für die Beschäftigten in der landwirtschaftlichen Produktion. So muß auch die Betriebspraxis die Vorbereitung der Veränderungen vertiefen, die sich aus der Anwendung der Ergebnisse der wiss.-tech. Entwicklung für diese Bereiche ergeben. Die Verbesserung der Arbeits- und Lebensbedingungen gehört zum unabdingbaren Bestandteil der Planungstätigkeit in der technischen, ökonomischen, sozialen und produktionsmäßigen Entwicklung der Betriebe.

Wiss.-tech. Entwicklung; soz. Aspekte; Arbeitsbedingungen; Arbeitsmilieu; Planung

---

Adresa autora:

Ing. Jiří Mašek, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážděná 6, 110 00 Praha 1
